

244
Fővárosi Őrjárat XIII.

Fekete Gábor

Kőbányai tavasz

„Együtt Budapestért, együtt Kőbányáért” — nos, volt tartalma a jelszónak, amely a néhány hete lezajlott tanácstagi választások előtt szárnyra kelt a X. kerületben.

Az Óhegytől a Népligetig

Kőbánya alig nyolcvanezer állandó lakosának, 120 üzeme száztízezer dolgozójának (köztük 48 ezren ingáznak vidékről naponta ebbe a kerületbe) az idei május nem csak a természet, hanem a kerület megújulásának jelképe. Óhegy-park, Népliget, művelődési központ, Vásárváros, Ceglédi út, óvodaprogram — íme, ez a hat címszó, amely a X. kerület, de sok tekintetben a főváros életében, fejlődésében is a tavaszt jelzi.

Az Óhegy-park születése — a saját híradása révén — már az év elején országos eseményé vált. Februárban, Budapest felszabadulásának évfordulóján szovjet katonák és munkagépek láttak hozzá a húsz hektárhoz — korábban személtérkötelepek használt — terület tereprendezéséhez; tőlük veszik át a stafétabotot ezekben a hetekben a kerület lakosai, fiataljai, munkásai. Kétszázezer köbméternyi földet elhordani, ötven ezer köbméter termőtalajt odahordani, erdőnyi fát ültetni, díszteret rendezni, közlekedési tanparkot építeni, utakat teríteni, egyszerű jókora darab oázis teremtene a gyártelepektől borított, füsttől elárasztott zajos kerületben, — nem csekélység. A statisztikák megnyugtatóak ugyan Kőbánya zöldterületi arányairól, csak hogy a számok ez esetben kissé elrugaszkodnak a valóságtól. Zöldterületnek számítják ugyanis az alapincézett, üregek, ezért nem beépíthető kerületi „szűzföldeket” is, csak úgy, mint a Kőbánya határára elterülő temetőt. A kerületben persze, minden talpalatnyi hely megbecsült, amely nem szürküllik üzemtől és lakóháztól, de azért a zöldterületnek manapság már Kőbányán is más rendeltetést szánnak. Legyen természetes is, mesterséges is, viruljon őspark módjára, frissítő csendet árasztva, de pezsgjen is az élettől; padjai adjanak helyet a nyugalomra vágyóknak, pázsítja a majálisok hódolóinak, útjai a kocogóknak, terei a lármás gyermekcseregek. További kívánalmak: gyorsan, kényelmesen megközelíthető legyen a közcélú zöldterület, s épenséggel nem baj, ha vízvezeték és közvilágítás teszi komfortossá.

Egyébként e „komfort-tényezők” nem hóbort, nem túlzott igény szülőit. A szakemberek még ma is értetlenül állnak a Népliget rejtélye előtt: miért nem népszerű, miért nem látogatott a jó levegőjű, lombos, virágos, ápolat Népliget, miért hanyagolják annyira a pestiek, a kőbányaiak? Az Óhegy-park megteremtésében formát öltő igények feltehetően világos választ adnak a kérdésre. Ivóutaknak és fenyveknek, hintáknak és labdarúgó-pályáknak, „füre lépni szabad” tábláknak és látványosságoknak kell kiegészíteniük az olykor unalomig előkelő és elhanyagolt ligeti térségeket.

Mellesleg, a Kőbánya közigazgatásához tartozó Népliget, oly sok nagyratörő terv elképzelt szín-

helye, amely mindmáig hiába áhítozik a határos kerületek összefogására, lassan mégis csak megkeresi a népszerűség forrásait. Az idei tavasz már meghozta számára a közvilágítás korszerűsítését, egy darabkáján hozzáálltak az „Ország parkja” kialakításához — az összes megye résztvesz a fa-telepítésben —, s megszületett a döntés az ország első csillagász-planetáriumának elhelyezésére is. Ilyenformán a Népliget és az Óhegy-park révén a gyárkerület népének már nem sokáig kell várnia a sok örömet szerző zöldterületű hátszagra.

Egy mentesítés története

Szólni kell arról a „városról” is, amely Kőbányát immár nemcsak a kerületi üzemek termékei révén ismerteti meg a nagyvilággal. A kormány határozata értelmében „Kőbányai Vásárváros” létesül; a területen 1973 tavaszán már lázasan dolgoznak. A BNV-nek otthont nyújtó X. kerület évente 10 napon át egymillió látogatót fogad majd, s ez az idegenforgalom nem maradhat hatástalan Kőbánya fejlődésére; az ilyesfajta látogatottság városképi, közlekedési, kereskedelmi és főútvonal-rendezési kívánalmakat egyaránt életre hív.

A következő téma az idei május elsejének napjához fűződik. Pontosabban: egy alapkövetelésnek dátumához, a X. kerületi Művelődési Központ és Ifjúsági Ház születésnapjához. A létesítmény építésének főváros- és országsszerte nagy a visszhangja. Tudnillik az ilyesfajta művelődési intézmények ugyanabba a kategóriába tartoznak, mint az irodaházak: az átmenetileg tilos beruházások listáján szerepelnek. Egyelőre még vállalati megajánlásokból sem építhetnek kultúrházakat a tanácsok. Kőbánya a kivétel, amely erősíti a — határozatot. Két okból. Egyrészt a kerület és a főváros vezetői még a megelőző tanácsválasztásokon tett ígéretek alapján — a munkákerület lakosságának és gyári dolgozóinak egyértelmű kívánságához hűen — teljes erővel támogatták e művelődési központ gondolatát; másrészt a szóban forgó határozat meghozataláig már súlyos milliókat áldoztak az előkészületekre, az intézmény tervezésére, több tucatnyi lakás szanálására. Így hát Kőbánya mentesítést kapott, s az omladozó Pataki István kultúrotthon elkerülhetetlen bontásával egyidejűleg 1975-ben átadják az új létesítményt. Ötvennyolc kőbányai üzem és intézmény vállalta az „apaságot”, azaz szocialista szerződéssel a beruházás költségeinek mintegy hatvan százalékát. A többit a Művelődésügyi Minisztérium és a Fővárosi Tanács finanszírozza. A kőbányai munkások, munkásfiatalok gondolkodásának, műveltségének fejlesztésére, a kerület gazdag hagyományainak ápolására.

Az utolsó slum végnapjai

A kőbányai tavasz következő dokumentuma a Ceglédi út. A legifjabb kőbányai nemzedékek szerencsére már csak fényképről ismerhetik az Augustus-telepet, a Népligeti mutatványos telepet, a Bihari úti barakk-tábor, azt a Kőbányát,

Vasúti felüljáró a Zalka Máté téren

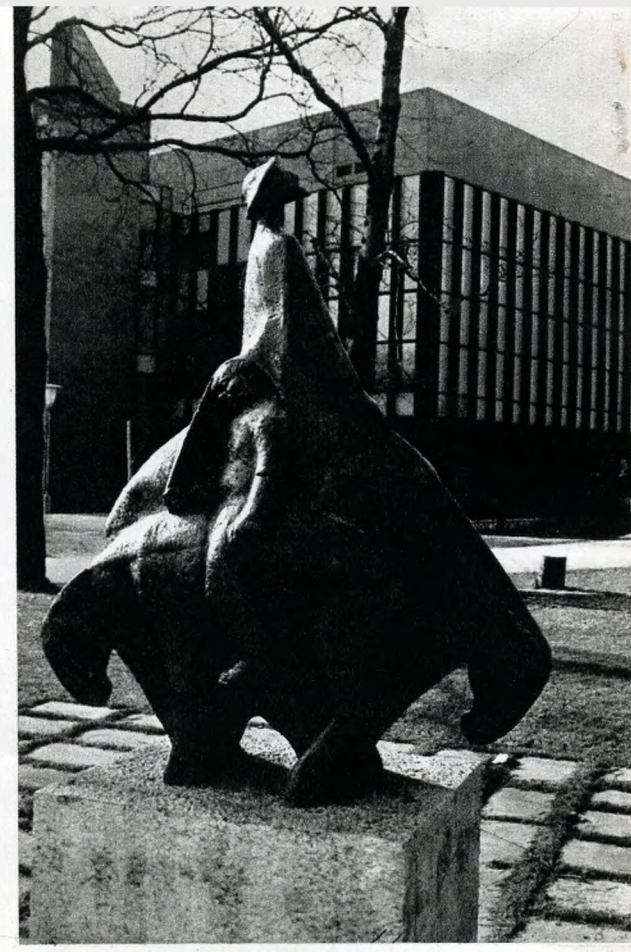
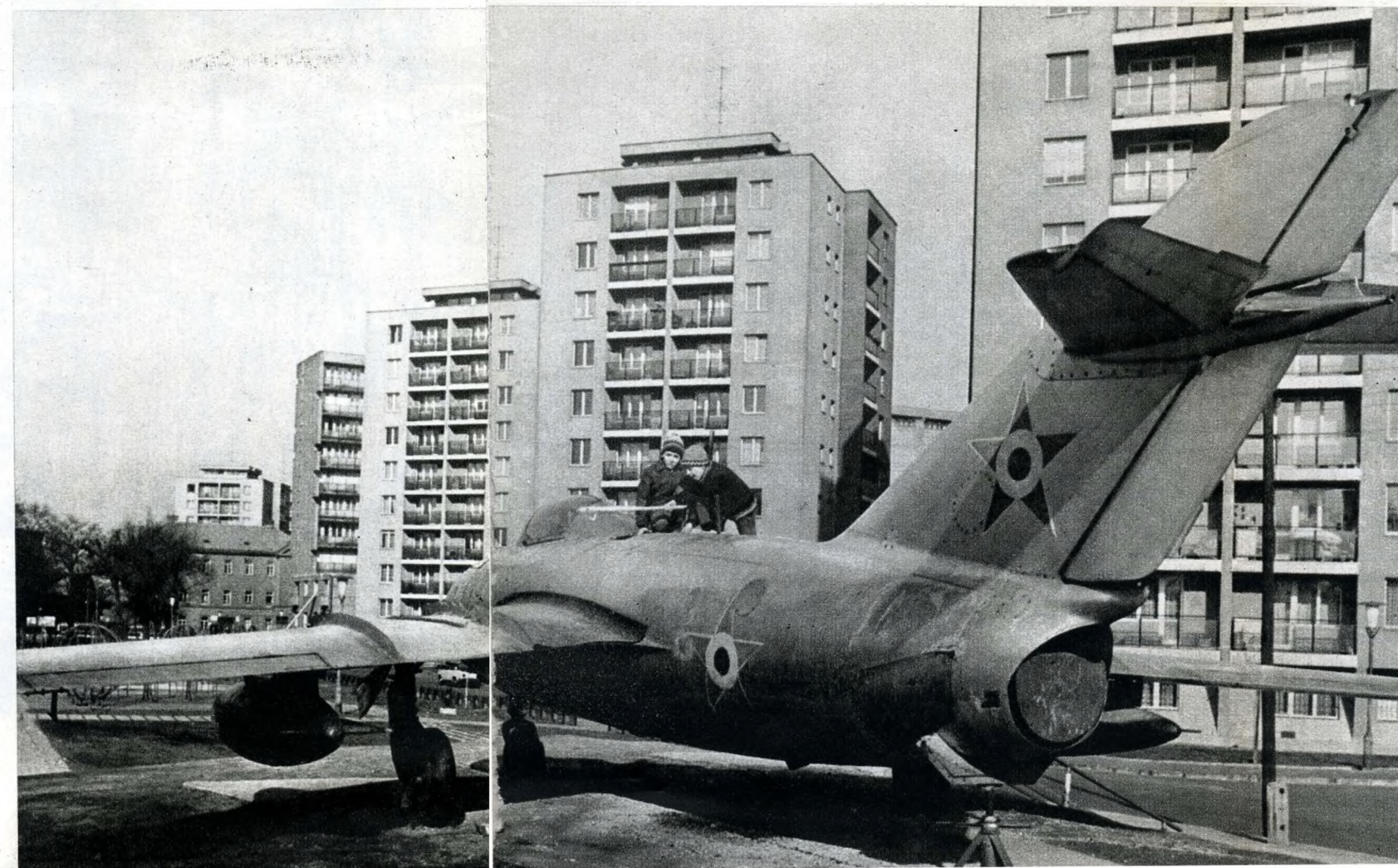
amely hajdan a szükség-lakótelepek hazája volt. S ha e nemzedékek mindenáron fogalmat akarnak alkotni maguknak e nyomornegyedekről — finom fogalmazással a „szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelepekről” —, most még felkereshetik a Ceglédi úti, többszáz egyhelyiségű bérlémenyt magában foglaló slum-öt. Kőbányának ezt a rossz hírű települését már nem sokáig láthatják, a lakosok kiköltöztetése erőteljes ütemben zajlik. A nyomornegyed felszámolása nem csupán

az ő javukat szolgálja; a slum egész Kőbányához méltatlan.

Marad még az említett címszavak közül az óvodaprogram, mint a X. kerületben lezajlott választási agitáció hatásos érve. Dr. Orsai János tanácselnök nem titkolt örömmel adja tudtul, hogy — ha 120 százalékos telítettséggel is — az óvodák már győzik az iramot, s Kőbányán lényegében megoldották azt a gondot, amely olyannyira győztri ma az egész fővárost. A negyedik öt éves

terv háromszáz óvodai férőhely létesítését tűzte célul a kerületi tanács elé, ezzel szemben már ez év tavaszáig négyszázötven helyvel bővült a hálózat. A Kolozsvári, a Kőbányai, a Maglódi úti és a Mádi, az Ihász utcai óvodaépítésekhez, korszerűsítésekhez a gyárak vállalták az „amerikai nagybácsi” szerepét. A Phylaxia, a Sörgyár, a Gyógyszerárugyár, a Műszégyár, az Öntödei Vállalat, a Finommechanikai Vállalat (— bátran felsorolhatnám az egész kerület iparát — mondja a ta-

A néphadsereg ajándéka a kőbányai gyerekeknek

Olcsei-Kiss Zoltán: Don Quijote

nácselnök) pontosan eleget tett vállalt kötelezettségének. S még többnek is; a kerületben az „egy üzem — egy iskola” — mozgalom öntevékenyen átkeresztelték „egy üzem — egy gyermek- és szociális intézmény” névre, a gyárak mindenféle külső kérés nélkül maguk állapodnak meg az óvodák, iskolák, rendelők vezetőivel a karbantartások társadalmi munkában történő elvégzésére. Vagy éppen más irányú támogatásra, mint amilyenre például a Medicor üzem gyárreszele szolgáltatott példát: a bővülő kerületi rendelőintézetnek önköltségi áron adott át két, csupán exportra gyártott szupermodern röntgenberendezést.

Meglesni az átlagot

Kőbánya vezetői megbízható mércét tartanak kezükben, valahányszor kerületi igényekről kívánnak dönteni. Ez a mérce nem más, mint a budapesti átlag. Pontosabban: annak állandó figyelése, hogy az ellátás különböző ágazatait illetően hol, hányadik helyen áll a fővárosi kerületek között Kőbánya.

Például a kereskedelmi hálózat tekintetében — csupán ABC áruházból tizenegy várja a vevőket — alighanem az első helyet tartja a fővárosban a X. kerület. Így hát a tanács kereskedelmi szervezete a társadalmi aktívák segítségével a fogyasztói érdekvédelemre, az áru és a minőség ellenőrzésére, a tömeges próbavásárlásokra koncentrálna erőit. A kőbányaiak védelmét ezerháromszáznál is több ilyen vizsgálat szolgálta 1972-ben, a Közértekben éppúgy, mint a vendéglátóiparban. Az ellátatlan kőbányai körzetek száma gyorsan zsugorodik, ezekkel külön fejlesztési program foglalkozik. Ennek megvalósulását jelzi a Mázsa téri piac bővítése, a Körösi Csoma úti száraztészta és delicatessz szakboltok megnyitása. A magánkereskedői és kisipari engedélyek kiadása is a kereskedelmi ellátás és szolgáltatás intenzív terjeszkedését célozza: csupán tavaly öt trafik, négy-négy zöldség-gyümölcs és virágbolt, három tüzelőkereskedés, ezen kívül hatvanhárom asztalos, szabó, építő, cipész és egyéb üzlet, műhely nyitotta meg ajtaját a kerületben.

Ami a közlekedést illeti, a legtöbb peremkerület irigylit azt a folyamatos, gyors összeköttetést, amely Kőbánya és Budapest más területei között létre-

jött. A közlekedési kapcsolatban a 9-es autóbusz és a 28-as villamosjárat csúcsteretpeltől tölt be, e járatok nagy befogadóképességűek, viszonylag sűrűn indítják is őket, s közvetlenül a főváros szívébe juttatják a kerület lakosait. A Fehér úti — s néhány év múlva a Határ útig közlekedő — metró ugyancsak jó szolgálatot tesz Kőbánya utasainak. Furcsa módon legkevésbé sem ennyire megoldott a kerület belső közlekedése. A 117-es autóbuszjárat rapszodikus indítása, a vasúti keresztelődések örökösén zárva tartott sorompói, seregnyi rossz állapotban levő út, amely Kőbánya lakott periferiáira akkor sem engedne autóbust, ha a BKV történetesen elég járművel rendelkezne — mindez nem kevés gondot okoz. Ami pedig a Kőbányai utat, a kerület fő vivőerét illeti, a tanácsiak gondolni sem mernek arra, hogy mi lesz jövőre, amikor megkezdik átépítését. Hasonló kapacitási tartalék útvonalról, terelőútról ugyanis a főváros elfeledkezett . . .

A közművesítés felemás képet mutat. Csatornázás tekintetében a mérleg Kőbánya felé billen, a közepesnél lényegesen jobb színvonal ismét csak az első helyek egyikeire emeli a X. kerületet: az állami bérlemények 85 százaléka csatornázott, s a budapesti hálózat csaknem 7 százaléka jut a kerületre, ami kétszázalékos arány. A negyedik öt-éves tervben a városközpont, a Mádi utcai és az Újhegyi lakótelepi építkezésekhez, a Gyömrői úti rekonstrukcióhoz több mint kétszáz millió forint értékben épülnek új gyűjtők, főgyűjtők. Nemcsak az iparnak köszönhető a csatornázás, hanem fordítva is: a többi között a legutóbbi esztendőben épült gyűjtőcsatornák tették lehetővé a Jászberényi út—Kozma utca körzetében elterülő mezőgazdasági övezet helyén az új ipartelepítést; az 5. sz. AKÖV, az Athenaeum és a Kossuth Nyomda, a Metalloglobus, a Lakásbútor KTSZ ennek keretében kapott területfelhasználási engedélyt, s vonult be a kőbányai ipar népes táborába.

Ugyanakkor a kerület fejlődésének „Achilles sarka” a vízellátás és a közvilágítás. A fővárosi vízhiányos napok a pesti oldalon elsősorban Kőbányát sújtják, jóllehet a nemrégiben épült négy 5000 köbméteres tárolómedence révén végre sikerült száműzni a kőbányai utcákról a lajt-kocsikat. A tervezett új lakótelepi építkezésekhez s a biztonságosabb vízellátáshoz mindenesetre hozzájárul az idén átadásra kerülő XVI. kerületi át-emelőtelep a Kőbányára ágazó 800 milliméteres csőhálózattal. A közvilágítás Kőbánya területének zömén elmarad a minimális követelményektől is, a fejlesztések nagyjából a frekvenciáltabb csomópontokra (Fehér úti metróállomás, Albertirsai út) s az új lakótelepekre (Harmat utca, Mádi utca) korlátozódnak. Az Elektromos Művek egyelőre arra kénytelen összpontosítani, hogy a korhadt közvilágítási faoszlopokat százával cserélje betonoszlopokra.

Várospolitika — rétegpolitika

A fővárosi átlagot figyelő kőbányai tekintetek az egészségügy vonatkozásában sem tapasztaltak lemaradást, az ellátás nem jobb és nem is rosszabb más kerületeknél. Kedvezően értékelhető az átlagosnál magasabb higiénés színvonal, s az, hogy — nem kis részben a kerületi munkaegészségügyi laboratóriumnak köszönhetően — két év alatt harminc százalékkal sikerült csökkenteni a foglalkozási ártalmakból eredő betegségek arányát. A Salgótarjáni úti felnőtt körzeti- és gyermekrendelő közelmúltban befejeződött modernizálása ismét csak a kőbányai üzemek áldozatkész összefogásának köszönhető. A kerület egészségügyi vívmányai közé kell sorolni azt is, hogy 1970—72 között Kőbánya vezetői tizenegy korszerűtlen munkásszállás bezárását kezdeményezték. Bölcsődékből viszont még jelentős a hiány: minden öt kőbányai apróságából egy nem jut helyhez.

Jól érzékelhető a kőbányai vezetőknek az a törekvése, hogy az igényeket rétegenként csopor-

tosítva teljesítsék. Mi szolgálja a munkás- és tanulói ifjúság érdekeit, mi a nőket, mi az öregeket? — e kérdésekre keresi a választ minden fejlesztési program kidolgozásakor a tanács, élve azokkal a lehetőségekkel, amelyeket a munkásosztály helyzetével foglalkozó párttáborzat biztosít. A fizikai dolgozó szülők segítségét szem előtt tartva, csupán az elmúlt két évben hét általános iskolában szerveztek 13 évfolyamos, iskolaotthonos osztályokat a gyerekek egész napos foglalkoztatására, felügyeletére. Ezeknek az osztályoknak a berendezésére, kellemes környezetük kialakítására, mintegy 100 napközitthon működtetésére tervben felüli összegeket biztosított a tanács.

A gimnáziumi oktatás sem marad mostoha-gyermek. Az I. László gimnázium belső felújítása — 15 millió forintos költséggel — a távfűtés bevezetését, a könyvtár és a tanterem modernizálását, 24 személyes korszerű nyelvi laboratórium megteremtését tette lehetővé. Budapesten elsőként Kőbányán valósult meg az a terv, hogy minden 10 éves tanuló úszás-oktatásban részesüljön. Ehhez nagymértékben hozzájárult a fél évvel ezelőtt átadott 25 méteres tanuszoda a Rottenbiller parkban. Pincelőtér a Keresztúri úti iskolában, 80 férőhelyes faház és játékcsernok a kerület balatonlellei nyári ifjúsági táborában, félmillió költséggel a Kőbányai Ifjúsági Parkra, 17 új ifjúsági klub, s egy szeszmentes zenés szórakozóhely nyitása — íme, néhány adalék az elmúlt két esztendőből arra, hogy a tanács és az üzemek harmonikus kapcsolata jól kamatozik a fiatal korosztályok számára.

Ami pedig az öregeket illeti, a kőbányai tanács szociálpolitikai tevékenysége a segélyezéstől a gondozásig változatos formákat ölt. A Pongrácz úti lakótelepen például — 18 vállalat összefogásából — olyan mosókonyhát nyitottak nemrégiben, ahol a gondozónők naponta és díjtalanul hozzák rendbe az ellátatlanok, gondozásra szorulóknak a férőhelyüket, ágyneműjüket. A kerületi szociális foglalkoztató az alacsony nyugdíjú munkásokra is gondolt, átlagosan 800 forintos havi keresetet biztosít számukra.

A X. kerület lakásállománya az új, de viszonylag kisebb telepi építkezések ellenére meglehetősen silány, jelzi ezt 4800 kőbányai család indokolt lakásigénye is, ami viszont valamivel kedvezőtlenebb az átlagos fővárosi aránynál.

Jövőre: „fiók”-városrész születik

Növelik a nehézségeket a városközpont rekonstrukciója miatti szanálások is: 1971—72-ben csaknem ötszáz — amúgy is régi, vizes, rossz minőségű — lakást kellett bontani a slum-lakásokon kívül. A négy ütemre tervezett kőbányai városközponti rekonstrukció is elhúzódik; a szerény első ütem befejeződött ugyan a Kőrösi Csoma úti százhárom lakásos épület átadásával, a folytatás azonban a tervezettnél lassabban halad, s átnyúlik az ötödik öt éves tervre. Megkezdik viszont 1974-ben az első jelentős kőbányai lakótelep, a „fiók”-városrész építését Újhegyen, ötezer család számára. A városkép formálásába „beszáll” a Ganz-MÁVAG is, lakásépítési akciója során kétszázhusz családi otthon már elkészült tavaly, s még egyszer ennyi épül a Harmat utcai lakótelep folytatásaként 1975-ig.

S ha már a városképről szó esett: Kőbánya nem tör világvárosi részletek kialakítására. Az igények — reálisan — addig terjednek, hogy a gyárkerület mentesüljön a nyílt ócskavastelepek, szabadtéri fém- és üvegraktárak, gazzal benőtt négyzetkilométerek sivar látványától. A Maglódi úton, az úgynevezett Éles saroktól egészen a Kozma utcai temetőig ez a látvány alighanem meg is szűnik belátható időn belül, új, de rendezett gyártelepek betelepülésével. Azonban az olyasfajta létesítmények elköltöztetésére, mint amilyen például a Bihari úti TŰZÉP telep, egyelőre remény sincs; csupán ennek a telepnek a száműzése hatszázmillió forintba kerülne.

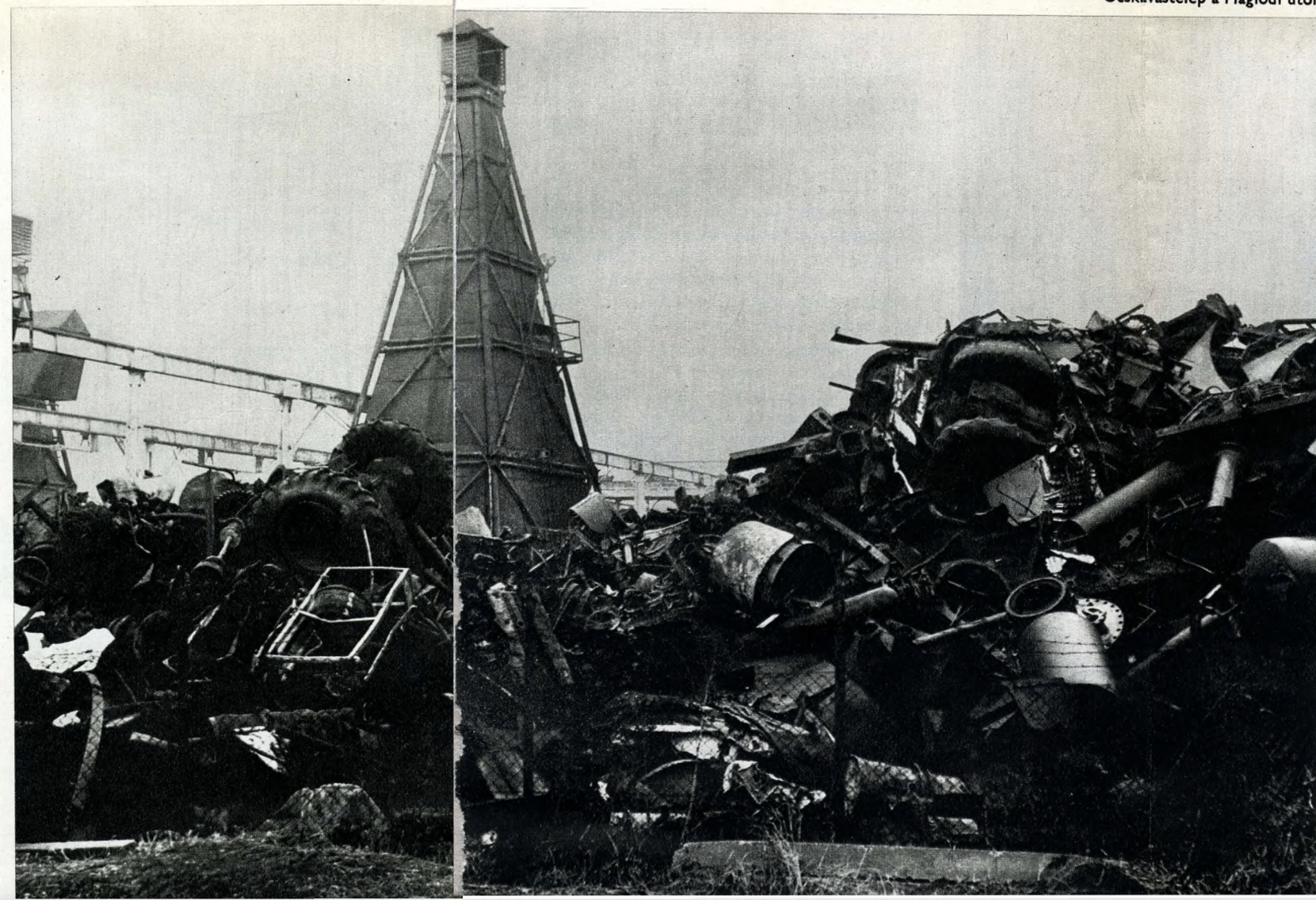

Csigó László felvételei

Játszóter a Pataki István téren

Ócskavastelep a Maglódi úton

Kőbánya periferiáin évről évre előnyösen változik a kép. A Városszéli telep (a hajdani Gömbös telep) már csak a gáz bevezetését, a csatornázás kiterjesztését várja: a kétszobás lakások többségéhez a bérlők már megépítették a fürdőszobát, vagy éppen hozzáragasztották az újabb lakószobát, s a hozzájuk tartozó 300—400 négyzetméteres telken virágzó gyümölcsstermelés folyik. A Királydomb külsőleg egy darabka pesti tanyatelepülés, de ellátása — a közlekedés kivételével — fokozatosan megközelíti a kőbányai színvonalat. Csakúgy, mint a Pongrácz télen, ahol még 1—2 éve is az elektromos hálózat fogyatékoságai okoztak gondot a lakóknak.

Mivel summázhatók a kőbányai őrzőtapasztalatai? Elsősorban azzal, hogy a kerület lényegesen eredményesebb erőfeszítésekkel büszkélkedhet a fővárosi átlagnál. Mégpedig azért, mert az üzemek — más munkáskörzeteknél sokkal inkább — valóban egygyé forrtak a lakóterülettel, őszintén és tevőlegesen magukénak érzik a kerületfejlesztés gondjait, örömeit. A kerületi pártbizottság és tanács rendkívül céltudatosan, tervszerűen él is ezzel az „ipari háttérrel”. Feltétlenül említésre méltó, hogy valahány ügynevezett részletkérdés, mindennapos apró gond — egy Közért árukészlete, köztisztasági fogyatékoság, lámpahely hiánya stb. — felmerül, a tanács frissiben bizottságot szervez munkásemberekből, háziaszonyokból, akik mielőbb a végére is járnak — a többi munkásember és háziasszony panaszának.

Az ilyesfajta utánjárásokon alapozódik meg Kőbánya jelene és jövője, s jóllehet a kerületnek nincs Nagykörútja, színháza, egyetemi negyede, gazdag termelőszövetkezete, monstre lakótelepe, szállodája, hegyvidéke, nagyvárosi üzletsora — „belterjesen”, csendben, de hallatlan intenzitással fejlődik. S ez a fejlődés egy kicsit útmutatásként is szolgálhat mindazoknak a peremkerületeknek — de belső városrészeknek is —, ahol a látványos építkezések, fények közepette időnként elbátor-talanodnak a hétköznapi igények teljesítésére szívszívó munkát követelő helyi kezdeményezések.

Barokk kápolna (1640)

